

54. Mededeling aan de raadscommissie grondgebied over monitoringsonderzoeken Overasseltse en Hatertse vennen

Gemeente Heumen, 7 oktober 2010.

Samenvatting

Bijgaand treft u op uw verzoek twee monitoringsrapportages aan over de Overasseltse en Hatertse vennen van Staatsbosbeheer.

Toelichting

In de raadscommissie grondgebied is gevraagd naar alle monitoringsonderzoeken over de Overasseltse en Haterse vennen van Staatsbosbeheer. Dit in het kader van de vernatting van de vennen en de kap van bomen.

Bijgaand treft u aan:

1. Bosvorming in de Hatertse Vennen van april 2007. Het betreft een onderzoek van vóór de kap in 2007.
2. Monitoring van de kaplocaties in de Overasseltse en Hatertse vennen 2010 van januari 2010. In deze monitoring zitten in de bijlage ook meetgegevens over 2008, 2009 en 2010.

Nadere informatie bij:

- Ambtenaar: Loek van de Leur
- email: lvdeleur@heumen.nl
- telefoon 024 3588347 op maandag, dinsdag, woensdag, donderdag en vrijdagochtend

8 1

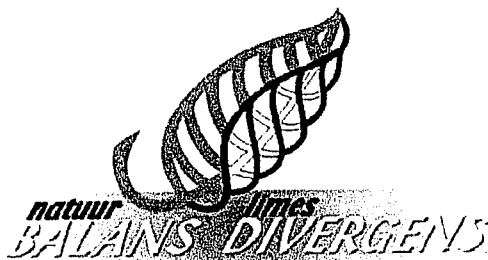
BOSOMVORMING IN DE HATERTSE VENNEN

natuuronderzoek
i.k.v. Flora- en faunawet

drs. R.F.M. Krekels

In opdracht van:
Staatsbosbeheer

april 2007

NATUURBALANS - LIMES DIVERGENS BV
Adviesbureau voor natuur en landschap
Universitair Bedrijven Centrum
Postbus 31070, 6503 CB Nijmegen
Tel: (024) 3 528 801
Fax: (024) 3 528 808
e-mail: info@natuurbalans.nl
<http://www.natuurbalans.nl>

Colofon

© 2007 Natuurbalans - Limes Divergens BV, adviesbureau voor natuur & landschap, Nijmegen

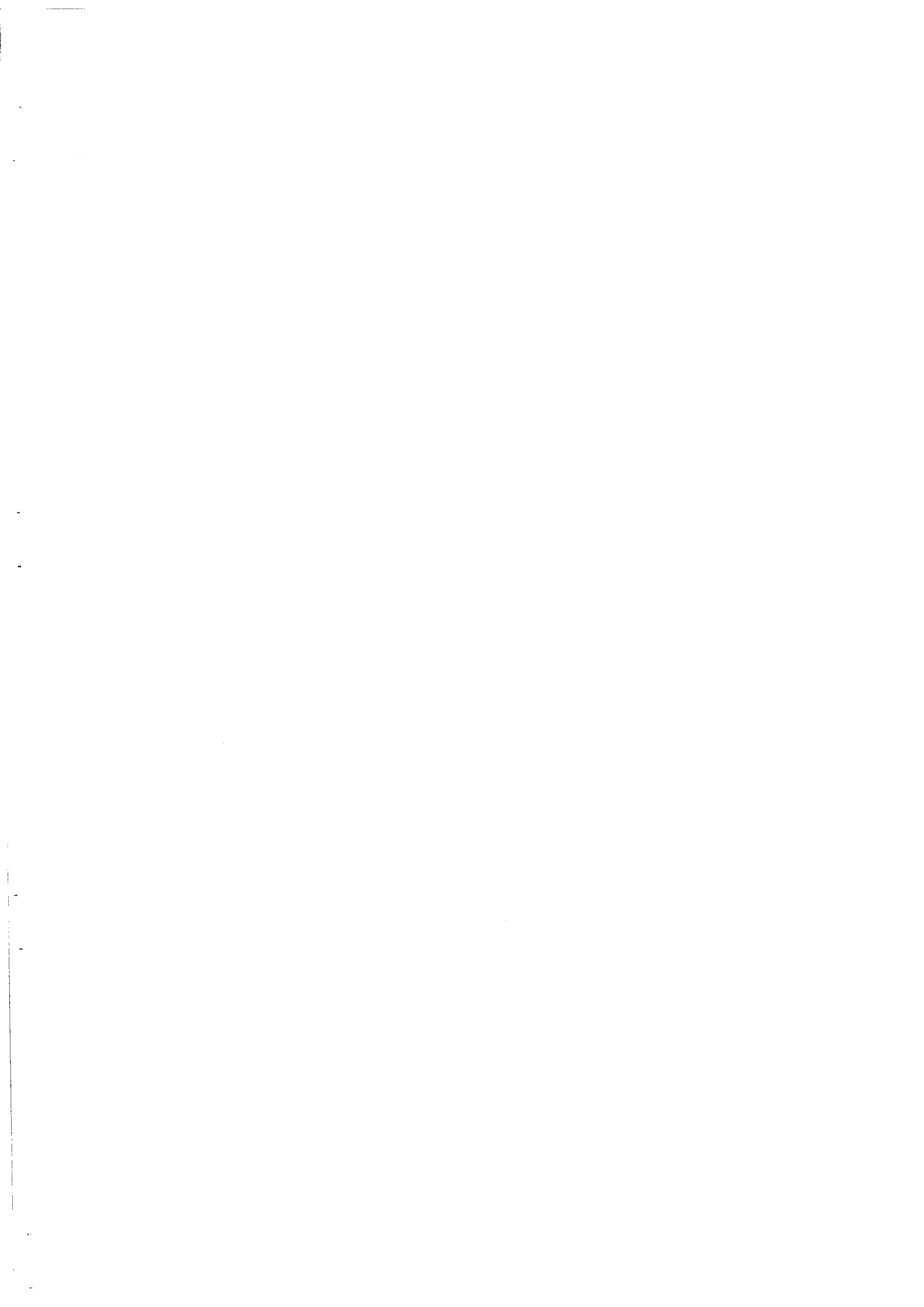
Tekst en samenstelling: drs. R.F.M. Krekels.

In opdracht van: Staatsbosbeheer (contactpersoon dhr. H. Woesthuis).

Wijze van citeren: Krekels, R.F.M.. Bosvorming in de Hatertse vennen, natuuronderzoek i.k.v. Flora- en faunawet. Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen.

INHOUD

1	INLEIDING.....	1
1.1	Aanleiding en context	1
1.2	Doelstelling.....	1
2	WERKWIJZE ONDERZOEK	3
2.1	Veldbezoek.....	3
2.2	Bureaustudie.....	3
3	GEBIEDSBESCHRIJVING	5
3.1	Overasseltse en Hatertse vennen.....	5
3.2	Natuurwaarden onderzoeksgebied	7
4	AARD VAN DE WERKZAAMHEDEN EN GEVOLGEN VOOR DE NATUURWAARDEN	9
4.1	Aard van de werkzaamheden	9
4.2	Streefbeeld werkzaamheden	10
4.3	Mogelijke gevolgen van de werkzaamheden voor aanwezige natuurwaarden.....	10
5	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN DE FF-WET.....	13
6	GEDRAGSCODE NATUURVRIENDELIJKE UITVOERING EN WERKPROTOCOLLEN	14
6.1	Gedragscode zorgvuldige uitvoering van de werkzaamheden	14
6.2	Protocol eekhoorn	14
6.3	Protocol amfibieën.....	15
BIJLAGE 1	NATUURWETGEVING	16
BIJLAGE 2	HEIKIKKER (RANA ARVALIS).....	19

1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING EN CONTEXT

Staatsbosbeheer is voornemens om binnen haar gebied van de Overasseltse en Hatertse vennen de natuurwaarden te versterken. Daarvoor is het kappen van gedeelten van het bestaande bos, rondom de aanwezige vennen gewenst.

De bosopslag op de venoevers namelijk voorkomt de vestiging van bijzondere en kenmerkende plantensoorten. Het te verwijderen bos zorgt bovendien door bladinvall voor ongewenste verrijking van de vennen. Tevens treedt door bomen beschaduwing van de venoevers op waardoor de gewenste micromilieus ontbreken (denk aan warmte voor het opwarmen van amfibieëneieren).

De boswerkzaamheden kunnen mogelijk zorgen voor ongewenste effecten op soorten die conform de Flora- en faunawet bescherming genieten.

Staatsbosbeheer heeft bureau Natuurbalans-Limes divergens verzocht een onderzoek uit te voeren naar de gevolgen van de geplande bosomvorming op de aanwezige natuurwaarden. Speciale aandacht gaat daarbij uit naar soorten die vermeld staan op tabel 2 en 3 van de Flora- en faunawet.

1.2 DOELSTELLING

Belangrijke vragen die beantwoord moeten worden, zijn:

- Welke schadelijke effecten op de beschermde soorten kunnen optreden als gevolg van de ingrepen.
- Welke maatregelen kunnen schadelijke effecten van de ingreep voorkomen en/of beperken.

Welke schadelijke effecten op de beschermde soorten kunnen optreden als gevolg van de ingrepen

Aan de hand van de uitvoering van de vernieuwbouwwerkzaamheden wordt een inschatting gemaakt van schadelijke effecten die kunnen optreden. Daarbij valt te denken aan directe effecten, zoals het doden of verwonden van soorten en indirecte effecten zoals het (tijdelijk) verstoren van de dieren en hun leefomgeving.

Welke maatregelen kunnen de effecten van de ingreep voorkomen en/of beperken

Wanneer het beeld van mogelijke effecten compleet is zullen voorstellen worden gedaan hoe de negatieve effecten voorkomen kunnen worden. Daarbij valt te denken aan het zorgvuldig omgaan met belangrijke onderdelen van het leefgebied van de levendbarende hagedis.

2 WERKWIJZE ONDERZOEK

2.1 VELDBEZOEK

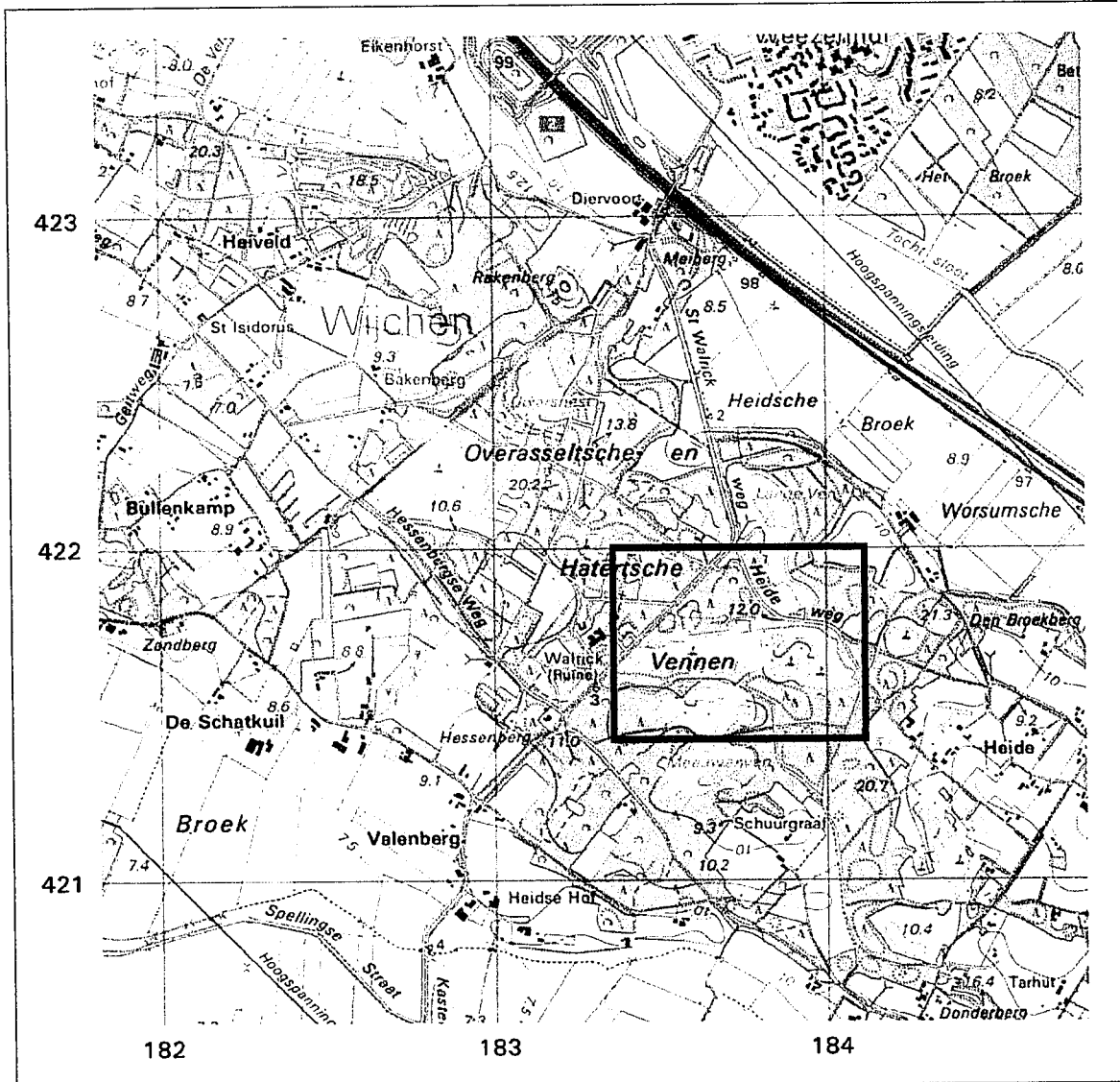
Het onderzoeksgebied is nader onderzocht tijdens een veldbezoek, 22 maart 2007. Het veldbezoek was bedoeld om enerzijds de plaatselijke omstandigheden in te kunnen schatten en anderzijds een idee te krijgen van de (mogelijke) verspreiding van beschermde soorten.

Tijdens het onderzoek is gezocht naar eieren van heikikkers, in de venoevers. De bomen zijn geïnspecteerd op mogelijke holen voor vleermuizen of in holen broedende vogels. Bovendien zijn de bomen onderzocht op mogelijke nesten van roofvogels en eekhoorns.

2.2 BUREAUSTUDIE

In het onderzoeksgebied zijn in het recente verleden meerdere onderzoeken naar zowel de flora als de fauna uitgevoerd.

Een vegetatiekartering in het vennengebied is in 2003 uitgevoerd (De Goeij 2004) en in de voorgaande jaren zijn met name onderzoeken uitgevoerd naar amfibieën.

Figuur 1. Onderzoekgebied van de Overasseltse en Hatertse vennen.
Het rood omkaderde onderzoekgebied is in detail terug te vinden in figuur 2.

3 GEBIEDSBESCHRIJVING

3.1 OVERASSELTSE EN HATERTSE VENNEN

Ten zuidwesten van Nijmegen liggen de Overasseltse en Hatertse vennen (reservaat Vennengebied). Het is een afwisselend natuurgebied van ca. 600 ha met vennen, heide, graslanden, akkers en bossen (figuur 1). Het natuurgebied ligt op een langgerekte stuifzandrug op de noordelijke Maasoever, tussen de Maas en het Maas-Waalkanaal.

Tot omstreeks 1900 bestond met name het centrale deel van het gebied uit heidevelden, vennen en drassige laagtes. Langs de rand van het gebied lagen bouw- en weilanden en ook bos. Vanaf 1910 is het gebied op uitgebreide schaal ontwaterd en ingeplant met naaldhout, waardoor vennen verdwenen zijn. Daarnaast is een aantal vennen verdwenen doordat ze zijn omgevormd tot weiland door het ven dicht te schuiven met zand van het omringende duin, zoals bijvoorbeeld het Vozeven. Tussen 1958 en 1972 werd een groot deel van de Overasseltse en Hatertse vennen aangekocht door Staatsbosbeheer en als natuurreservaat beschermd.

De vennen worden hoofdzakelijk gevoed door regenwater en hebben een voedselarm tot matig voedselrijk karakter. Hierdoor komen in en rondom de vennen bijzondere en waardevolle vegetaties en soorten voor, waaronder droge en natte heide, verschillende verlandingsvegetaties en in een aantal vennen liggen drijftillen met hoogveenvegetatie. De heidevegetatie varieert van droge heide op de hoger gelegen zandgronden naar natte heide met veenmossen rondom de vennen. Staatsbosbeheer streeft naar een open en structuurrijke heide, zodat het ook een geschikt biotoop is voor reptielen en amfibieën. De fauna in dit gebied is eveneens bijzonder, vooral amfibieën, reptielen, libellen, vlinders en dassen.

Door de ontstaansgeschiedenis is het Vennengebied reliëfrijk met over korte afstand hoogteverschillen van maximaal 10 m. Door hydrologische variatie en de aanwezigheid van meeuwenkolonies in enkele vennen is er variatie ontstaan in waterkwaliteit en voedselrijkdom.

De voedselarme vennen worden bedreigd door ontwatering, bemesting vanuit de omgeving en lokaal eutrofiëring door een kokmeeuwenkolonie. De beheersmaatregelen in het gebied zijn gericht op het tegengaan van verdroging en verrijking van de vennen. Herstel van de natuurlijke vegetaties staat daarbij voorop. Met name de opslag van naaldhout op de venoevers en op de duinkoppen zorgen voor het ontbreken van kenmerkende soorten.

Onderstaande beschrijvingen van de vennen Langeven en Botersnijder-oost en -west, zijn afkomstig van een onderzoek dat is verricht in 2003 naar de vegetatie van de vennen in het gebied van de Overasseltse en Hatertse vennen.

Langeven

Het Langeven bestaat uit twee vrij grote vennen die met elkaar zijn verbonden door een diepe greppel. De oevers aan de oostkant zijn vlak, aan de westkant zijn de oevers steiler. De vegetatie langs de venrand is daardoor aan de westkant ook veel smaller dan aan de oostkant. In en rondom het Langeven zijn 17 vegetatietypen aangetroffen, waaronder verlandingsvegetaties, droge en natte heide en pioniervegetatie. In het

noorden komt veel Klein blaasjeskruid in het water voor, in het zuiden domineert Knolrus in de waterlaag en langs het fietspad komen weinig waterplanten voor. In het zuidelijke deel ligt een grote drijftil met vooral Pitrus en daarnaast ook Pijpenstrootje en Snavelzegge en Fraai veenmos in de moslaag.

Ten noordwesten van het ven is in 2001 heide geplagd, de bodem was vrijwel kaal en de eerste plantjes Struikhei waren al weer verschenen. Op een paar plekken was tuinafval gedumpt, op zo'n plek zijn ondermeer Gipskruid en Stalkaars is opgekomen. Ten noorden en zuiden van deze plagplek liggen laagtes met een kleinschalig patroon van verlandingsvegetaties en natte heide.

Rondom het ven is in 1995 ruim 20 ha bos gekapt. Ten oosten van het pad wordt de vegetatie gedomineerd door Bochtige smele met vrij regelmatig lage opslag van bomen en bramen. In het westen is de opslag al weer vrij hoog met Struikhei in de ondergroei.

Als gevolg van het afdammen van de sloot aan de noordzijde en het kappen van bos is de waterstand van het Langeven gestegen, waardoor wat hoger op de oever de Struikheivegetatie en boomopslag is verdronken. Dit type is vervangen door een Pijpenstrootjevegetatie met plaatselijk veel Klein blaasjeskruid.

Het ven heeft zich weer met water gevuld nadat de afwateringssloten na aankoop door Staatsbosbeheer zijn afgesloten. De boomstronken in het noordelijk deel van het Langeven zijn een restant van het bos van vóór de aankoop. Zowel in het noordelijk als zuidelijk deel heeft vroeger een klein aantal kokmeeuwen gebroed.

Botersnijder-oost

Botersnijder-oost is een vrij groot, ondiep ven met zwakhellende oevers. Er zijn 17 vegetatietypen onderscheiden, waaronder twee fraai ontwikkelde veenmosdrijftillen. Ook enkele kleine eilandjes in het noordoosten bestaan uit veenmosdrijftillen. In het water komt een veenmosvegetatie voor.

Op de oever aan de oostzijde hebben zich pioniervegetaties ontwikkeld nadat rond 1995 bos is gekapt. Aan de zuidkant ligt een hoge stuifzandrug met dennenbos en droge heide met regelmatig opslag. Op de zuidhelling van de stuifzandrug komt een Bochtige smelevegetatie voor met regelmatig lage boomopslag en ook wat braam. Deze zandrug is rond 1995 vrijgemaakt. Aan de oostzijde, aan de andere kant van het wandelpad, is enkele jaren geleden bos gekapt en liggen nog veel houtsnippers. De vegetatie op de helling wordt gedomineerd door Bochtige smele. Een kleine uitloper in het bos is weer grotendeels dichtgegroeid: de opslag bedekt meer dan 50 %. In de ondergroei komt regelmatig Struikhei voor. Tussen Botersnijder-oost en -west ligt een lage zandrug met droge heide met veel opslag van berken- en dennenbomen. In 1999 was dit nog kale bodem.

Botersnijder-oost is bij lagere waterstanden gescheiden van Botersnijder-west door een lage zandrug in het noorden. Bij hogere waterstanden staan beide vennen met elkaar in verbinding, daarnaast ligt er in het noorden ook een verbindingssloot.

Botersnijder-west

De oevers van het ven zijn vrij steil, hierdoor is in het westen de vegetatiezone soms slechts enkele meters breed. In en rondom het ven zijn 14 vegetatietypen gekarteerd. Op de noordelijke oever liggen enkele inhammen met verlandingsvegetaties. Bij de grootste inham in het noordwesten wijzen boomstronken op een verleden als bos. Ook liggen hier nog veel greppels die nu geheel met veenmossen zijn gevuld. In het noordoosten ligt nog een natte laagte die doorsneden wordt door enkele diepe greppels. In het water liggen enkele eilandjes, op enkele broeden kokmeeuwen. In 1976 broedde hier nog een kleine kolonie kokmeeuwen. In 2003 is dit nog de enige broedkolonie in het Vennengebied. Tussen de kokmeeuwen broeden ook enkele

paartjes geoorde fuut. Het ven wordt aan drie kanten omgeven door bos, aan de oostzijde ligt, achter een lage stuifzandrug met verboste droge heide, Botersnijder-oost.

3.2 NATUURWAARDEN ONDERZOEKSGBIED

Het gebied rondom de vennen Langeven en Botersnijder-oost en -west bestaat grotendeels uit zich herstellende heide. Zoals uit de voorgaande beschrijvingen van de vegetatie is op te maken, heeft het kappen van bos gezorgd voor herstel van de vegetatie op de oevers en het verhogen van de waterstand. Daardoor heeft het gebied zijn natuurlijke karakter voor een deel teruggekregen.

Bijzondere flora die in het gebied voorkomen zijn ondermeer: lavendelhei, kleine veenbes, moeraswolfsklauw, kleine- en ronde zonnedauw en wollegras.

Bijzondere fauna is vooral te vinden onder de amfibieën. Heikikker, kamsalamander, vinpootsalamander, knoflookpad en poelkikker zijn in het vennengebied aanwezig.

In onderstaande tabel 1 is weergegeven welke soorten nabij de ingreeplocatie te vinden zijn.

Tabel 1. Beschermde fauna waarvan bekend is of vermoed wordt dat deze op of nabij de planlocatie voorkomt.

Ff wet 1: Soort is opgenomen in de Flora- en faunawet in tabel 1 (algemene soorten waarvoor vrijstelling geldt van de Flora en faunawet voor artikel 8 t/m 12);

Ff wet 2: Soort is opgenomen in de Flora- en faunawet tabel 2 (overige soorten);

Ff wet 3: Soort is opgenomen in de Flora- en faunawet in tabel 3 (soorten bijlage IV HR/bijlage 1 AmvB).

Soort	Wetgeving	Aanwezig op planlocatie	Aanwezig in nabijheid van planlocatie
Das	Ff wet 3		•
Vleermuizen	Ff wet 3		•
Eekhoorn	Ff wet 2		•
Bruine kikker	Ff wet 1	•	
Gewone pad	Ff wet 1	•	
Heikikker	Ff wet 3	•	
Alpenwatersalamander	Ff wet 3	•	
Kamsalamander	Ff wet 3		•
Levendbarende hagedis	Ff wet 2		•

Deelgebieden in beeld

Deelgebied 1. Oude duinkop met grove den en eik (1,4 ha).
Links het te verwijderen bosperceel. Rechts een voorbeeld van een nabijgelegen duinkop die al is opengelegd. Op de duinkop is nog steeds dekking door struiken en jonge bomen voorhanden.

Deelgebied 2. Bos aan zuidrand van ven (1,7 ha)
Het open bos bestaat uit grove den, een rijtje van 6 douglassparren en jonge eiken.
Links het te verwijderen bosperceel. Rechts het ten zuiden van het te verwijderen bos gelegen gebied: een groot bosperceel met volop overwinteringsmogelijkheden voor amfibieën.

Deelgebied 3. Bos aan de zuidrand van ven, Botersnijder-west (1,9 ha).
Het bos bestaat grotendeels uit grove den, met her en der een jonge eik. Op de foto links is de bosstrook te zien. Op de andere foto is te zien dat pal aansluitend op de te verwijderen bosstrook, links van het zandpad, gelijksoortig bos voorhanden is.

4 AARD VAN DE WERKZAAMHEDEN EN GEVOLGEN VOOR DE NATUURWAARDEN

4.1 AARD VAN DE WERKZAAMHEDEN

De geplande bosomvorming betreft het kappen van 5 ha bos, rondom de vennen Lange Ven en Botersnijder-oost en -west.

De bosomvorming is verdeeld over de oevers van de vennen en de omvang van de bosomvorming beslaat respectievelijk 1.4, 1.7 en 1.9 ha (zie figuur 2).

In de maand september zal de bosomvorming plaatsvinden. Het kappen zal per perceel plaatsvinden. Daarbij wordt al het gewas uit het betreffende terrein verwijderd. Afwerking van het terrein zal geschieden in de aansluitende maanden oktober en november.

Figuur 2. Situering van de geplande bosomvorming in de Overasseltse en Hatertse vennen. De rood omrande, paarse vlakken zijn de om te vormen bospercelen; deelgebied 1 tm 3.

4.2 STREEFBEELD WERKZAAMHEDEN

Doel van de werkzaamheden is het vrijzetten van de venoevers. Met het verwijderen van de grotendeels naaldbossen worden de vennen in hun oorspronkelijk situatie hersteld. Op de oevers kunnen planten tot ontwikkeling komen die daar van nature thuishoren maar door de bosopslag afwezig zijn: lavendelhei, witte snavelbies, dopheide, kleine veenbes, moeraswolfsklauw, kleine- en ronde zonnedauw en wollegras.

De Overasseltse en Hatertse vennen zijn rijk aan amfibieën. Amfibieën leven zoals hun naam al aangeeft wisselend in het water en op het land. De oevers van wateren spelen daarbij een belangrijke rol (zie ook bijlage 2 met als voorbeeld de ecologie van de heikikker). Voor de ei-afzet en de ontwikkeling van de larven zijn de venoevers van wezenlijk belang. Met het verwijderen van het bos ontstaat een vele malen geschiktere oever voor amfibieën.

Dankzij het gunstige microklimaat komt de ontwikkeling van amfibieën beter tot zijn recht. De vele insecten zijn in de 'nieuwe' oever een goede voedselbron voor de volwassen kikkers (denk aan poelkikker en heikikker).

4.3 MOGELIJKE GEVOLGEN VAN DE WERKZAAMHEDEN VOOR AANWEZIGE NATUURWAARDEN

Zoals op de informatieborden in het vennengebied te lezen is, zal de bosomvorming allereerst ten goede komen aan de ontwikkeling van de flora op de oever.

Dat er vervolgens ook voor vele diersoorten betere mogelijkheden zijn, valt helaas niet op de borden te lezen (te weinig ruimte?).

Feit is echter wel dat de werkzaamheden sterk bijdragen aan het herstel van het vennengebied en haar flora en fauna.

De overgang van ven naar bos wordt met de bosomvorming op een natuurlijke manier ingericht. Daardoor is voor planten en voor vele levensstadia van dieren letterlijk meer ruimte aanwezig.

Aangezien in het vennengebied voldoende bos resteert zullen er geen problemen ontstaan voor dieren die naast het ven ook gebruik maken van het bosgebied. Amfibieën zullen ook na de werkzaamheden voldoende landhabitat kunnen vinden in de directe omgeving van de voortplantings- en verblijfswateren.

Het grootste deel van de te verwijderen bomen bestaat uit naaldbomen. De aanwezige loofbomen (veelal eiken) zijn jong en de stamdikte is beperkt.

Zijn er gevolgen voor broedvogels (met of zonder vaste verblijfplaats)?

Nee, indien er buiten de broedperiode gewerkt wordt zullen er geen broedvogels verstoord worden.

Soorten met vaste verblijfplaatsen zijn niet aanwezig. Geen van de te kappen bomen is als oud te kwalificeren, holten ontbreken dan ook volledig. Holten voor vlermuizen of spechten of uilen zijn dan ook niet aangetroffen tijdens het veldbezoek. De zes grote dennen (weymouth dennen) uit deelgebied 2 hebben een ruimere omvang maar ook in deze bomen zijn geen holten van spechten aangetroffen.

Ook permanente nesten van roofvogels zijn niet aangetroffen.

Zijn er gevolgen voor vleermuizen?

Nee, holten voor vleermuizen zijn niet aangetroffen. Naaldbossen hebben ook niet de voorkeur voor vleermuizen om kraamkolonies in te vestigen.

Vleermuizen zullen zeker uit de omliggende bossen en boerderijen het projectgebied bezoeken. Door de bosomvorming zullen voedselomstandigheden voor vleermuizen toenemen.

Migratieroutes zijn niet aan de orde, aangezien lijnvormige structuren niet verloren gaan en de eventueel door vleermuizen gevolgde padenstructuren niet veranderen.

Zijn er gevolgen voor de overige zoogdieren

Ja, mogelijk voor de eekhoorn. De eekhoorn is bekend uit het gebied van de Overasseltse en Hatertse vennen. Bij het kappen van de bomen kan verstoring, beschadiging en vernietiging plaatsvinden van de vaste rust- en verblijfplaatsen en voortplantingsplaatsen van de eekhoorn. Gezien de aanwezigheid van geschikt leefgebied in de nabije omgeving van het plangebied en gezien het feit dat de eekhoorn redelijk algemeen voorkomt, komt de gunstige staat van instandhouding niet in gevaar. De meest gunstige periode om te kappen is van half september tot november, omdat eekhoorns twee keer per jaar jongen grootbrengen: in maart en in juli worden de jongen geboren. Vervolgens worden deze 10 weken gezoogd, waarna ze zelfstandig worden. Voorafgaand aan de bomenkap dient een ter zake kundige1 tijdens een veldbezoek vast te stellen of er eekhoornnesten aanwezig zijn die jonge eekhoorns herbergen.

Voor de Flora- en faunawet is het zaak een ontheffing aan te vragen om via een protocol de werkzaamheden uit te voeren, waarbij geen schade optreedt aan de mogelijk aanwezige eekhoorns (zie het Protocol Eekhoorn in bijlage 3).

Dassenburchten zijn niet aangetroffen in het projectgebied. De dichtstbijzijnde burchten zijn op minimaal 200 meter afstand gelegen van de om te vormen bosjes. Nieuwe vestiging in de bestaande bosjes is onwaarschijnlijk. Deelgebied 1, de het oude stuifkop, is in principe geschikt maar door de liggen tussen een drietal wandelpaden zal een das zich hier niet snel vestigen. Deelgebied 2 en 3 zijn te laag gelegen voor de vestiging van een dassenburcht.

Voor dassen zullen er dan ook geen negatieve effecten optreden. De overwegend naaldbossen zijn bovendien geen belangrijk foerageergebied voor das. Op de open oevers, met meer amfibieën en andere prooidieren, is er voor de das meer te halen.

Zijn er gevolgen voor reptielen?

Nee, de om te vormen bospercelen zijn door de beschaduwing minder interessant voor een koudbloedig dier als de levendbarende hagedis. De voorkeur van deze dieren gaat uit naar zonbeschenen venranden en bosranden. Momenteel grenzen de bospercelen direct aan de venoevers (deelgebied 2 en 3) of zijn door de bezetting met bos ongeschikt voor deze warmteminnende soorten.

Met de bosomvorming zal de nieuwe overgang van ven naar bos geschikt leefgebied voor reptielen opleveren. Ook het open leggen van de duinkop in deelgebied 1 zal zorgen voor een vergroting van het leefgebied van de levendbarende hagedis.

Zijn er gevolgen voor amfibieën

Nee, in de om te vormen percelen zijn geen grote aantallen amfibieën te verwachten. Hooguit gebruiken enkele dieren de locaties als landbiotoop. Aangezien er in de directe omgeving volop vergelijkbare biotopen voorhanden zijn,

zullen er voor de populaties geen negatieve gevolgen optreden op de gunstige staat van instandhouding van de amfibieën van het vennengebied. Gezien de afstanden die amfibieën kunnen afleggen, hun 'actieradius' van veelal honderden meters, zijn de nabijgelegen biotopen eenvoudig bereikbaar.

Daarbij komt dat de positieve effecten op de verbetering van het voortplantingswater van veel groter belang zijn voor de amfibieën. Op locatie 1 dient bovendien de bosomvorming mede tot het verkrijgen van geschikt landhabitat voor de knoflookpad. In gesloten bos, met een dichte strooisellaag, kan deze soort zich niet ingraven. Met het open kappen van deze oude stuifkop ontstaan er voor de knoflookpad volop nieuw leefgebied (bijna 2 hectare).

Aanvoer materialen tijdens uitvoering werkzaamheden

Alle materialen voor de bosomvorming zullen via de bestaande zandpaden aangevoerd worden. Daardoor is er geen verstoring of vernietiging van beschermde soorten aan de orde.

5 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN IN HET KADER VAN DE FF-WET

Uit het veldbezoek en de bureaustudie zijn de volgende conclusies naar voren gekomen:

- De geplande bosomvorming heeft geen negatieve gevolgen voor beschermde natuurwaarden in het gebied van Overasseltse en Hatertse vennen.
- Mogelijk komt eekhoorn in de percelen van de bosomvorming voor. Tijdens het onderzoek is de soort niet aangetroffen, maar in het najaar kan de soort het gebied bevolkt hebben. Voor de geplande werkzaamheden is een goedgekeurd protocol noodzakelijk.
- In de te kappen bospercelen kunnen tijdens de uitvoering van de werkzaamheden amfibieën aanwezig zijn. De dieren gebruiken de locatie als landbiotoop. Gezien de actieradius van de amfibieën zullen zij op korte afstand voldoende geschikte biotopen blijven vinden. Om echter verlies van individuen te voorkomen dienen eventuele dieren voorafgaand aan de werkzaamheden uit de te kappen percelen weggevangen te worden. Daarvoor is een protocol noodzakelijk en een ontheffing op de Flora- en faunawet.
- De bosomvorming zal in de nabije toekomst zorgen voor verbetering van de huidige natuurwaarden. Niet alleen de flora op de herstelde venoevers zal profiteren van de werkzaamheden, ook de fauna zal profiteren van het herstel van de vennen.
- De meest gunstige periode voor de uitvoering van de werkzaamheden is september. Met name voor het opsporen van eventueel aanwezige amfibieën en eekhoorns in de te kappen percelen is dit tijdstip het meest optimaal (zie hieronder en § 6.2 en § 6.3). Amfibieën zijn in september nog mobiel. Later in het jaar gaan amfibieën in winterslaap en zijn dan niet meer preventief weg te vangen.

Is een ontheffing op de Flora- en faunawet noodzakelijk?

Ja, aangezien er mogelijk eekhoorns in het projectgebied kunnen voorkomen, zal volgens een protocol gehandeld moeten worden. Daarvoor is een ontheffingsaanvraag noodzakelijk. Het protocol Eekhoorn is opgenomen in bijlage § 6.2 van de voorliggende rapportage.

Ja, voor het verplaatsen van amfibieën uit de te kappen percelen naar nabij gelegen geschikt biotoop is een ontheffing nodig op de Flora- en faunawet. Daarbij zal de geplande uitvoering van het opsporen en verplaatsen van de dieren in een protocol omschreven moeten worden (conform § 6.3 van voorliggend rapport).

Voor de overige soorten zijn negatieve gevolgen niet te verwachten en is een ontheffing in het kader van de FF-wet niet noodzakelijk.

6 GEDRAGSCODE NATUURVRIENDELIJKE UITVOERING EN WERKPROTOCOLLEN

Zoals in het voorgaande hoofdstuk al beschreven zorgt een zorgvuldige uitvoering van de werkzaamheden ervoor dat er geen gevolgen zijn voor beschermde soorten.

Allereerst worden algemene maatregelen besproken. Vervolgens komen specifieke protocollen aan bod voor eekhoorn en amfibieën.

6.1 GEDRAGSCODE ZORGVULDIGE UITVOERING VAN DE WERKZAAMHEDEN

Kappen en verwijderen begroeiing

Het kappen van de bomen dient buiten de broedtijd te gebeuren. Om verstoring of vernietiging van nesten van broedvogels te voorkomen, dient het kappen van de bomen en het verwijderen van struiken plaats te vinden buiten het broedseizoen, dus na 15 juli en voor 1 maart.

Aanvoer van materialen en (tijdelijke) opslag

Aanvoer van materiaal dient enkel over de bestaande wegen te geschieden. Bij opslag van materialen dienen heide- en heideschrале vegetaties te worden ontzien. Ook verdichting van de venoevers is niet gewenst.

6.2 PROTOCOL EEKHOORN

De eekhoorn is in de omgeving van het plangebied aangetroffen. Er zijn echter geen vaste rust- en verblijfplaatsen aangetroffen van eekhoorn. Bij het kappen van de bomen kan verstoring, beschadiging en vernietiging plaatsvinden van de vaste rust- en verblijfplaatsen en voortplantingsplaatsen van de eekhoorn. De voorgenomen werkzaamheden zijn echter van dien aard, dat het potentieel leefgebied niet ingrijpend wordt aangetast. Bovendien is er in de omgeving voldoende gebied aanwezig waar de soort naar kan uitwijken.

Aanbevolen wordt om bij de uitvoering van de werkzaamheden de onderstaande maatregelen in acht te nemen:

- Voordat de werkzaamheden aanvangen, wordt gecontroleerd op vaste rust- en verblijfplaatsen. Indien in gebruik, worden deze ontzien. Deskundigen dienen hierbij te worden geraadpleegd of een nest wel dan niet in gebruik is en welke functie het heeft.
- Indien geconstateerd wordt dat een nest in gebruik is, dient de kap uitgesteld te worden totdat de jonge eekhoorns het nest verlaten hebben.
- Kap in de winterperiode dient te worden voorkomen. De meest gunstige periode om de werkzaamheden uit te voeren is het najaar (half september tot november).

Indien bovenstaand protocol gevolgd wordt komt de gunstige staat van instandhouding van de eekhoorn niet in gevaar.

6.3 PROTOCOL AMFIBIEËN

De te kappen percelen vervullen mogelijk een rol als landbiotoop voor amfibieën. Om schade aan individuele dieren te voorkomen is het gewenst de eventueel aanwezige dieren te vangen en te verplaatsen. De werkwijze daarvoor is als volgt.

Werkwijze van wegvangen

In de avond en nachtelijke uren dient het gebied met een sterke zaklamp te worden afgezocht op rondlopende dieren. De eventueel aanwezige dieren worden in een emmer geplaatst. De dieren worden diezelfde nacht verplaatst naar direct nabijgelegen, gelijksoortig biotoop. Op alle locaties zijn deze vergelijkbare biotopen aanwezig.

Tijdstip en aantal bezoeken

Het wegvangen geschiedt in de dagen direct voorafgaand aan het kappen van het bos(perceel). Aangezien de uitvoering van de werkzaamheden voorzien is voor september, zal het amfibieënonderzoek eveneens begin september worden uitgevoerd. Dat is een gunstige periode aangezien de dieren dan nog actief zijn; de dieren kunnen 's nachts worden gevangen of zelf het gebied verlaten. In samenspraak met de initiatiefnemer (SBB) zal afstemming over het exacte en meest gewenste tijdstip plaatsvinden.

Om er zeker van te zijn dat zoveel mogelijk dieren weggevangen zijn, dient het onderzoek gedurende 2 aaneensluitende nachten te worden uitgevoerd, voorafgaand aan het kappen van het perceel.

Omstandigheden

Het onderzoek geschiedt alleen op warmere avonden. Het weer van de voorgaande dagen dient niet te droog te zijn, aangezien amfibieën dan hun verblijfplaats niet verlaten. De beste omstandigheden zijn aanwezig na een lichte bui met een temperatuur van boven de 8 °C

Deskundigen

Deskundigen dienen het onderzoek uit te voeren. Aantoonbare ervaring met amfibieënonderzoek is vereist.

Indien bovenstaand protocol gevolgd wordt komt de gunstige staat van instandhouding van de aanwezige amfibieën niet in gevaar en worden individuen gespaard.

BIJLAGE 1 NATUURWETGEVING

FLORA- EN FAUNAWET

De Flora- en faunawet regelt de bescherming van planten- en diersoorten in Nederland. Het uitgangspunt van de wet is dat **schadelijke effecten op beschermde soorten** zijn verboden, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan: het "*nee, tenzij*"-principe.

Onder bepaalde voorwaarden kan een ontheffing worden verkregen ex artikel 75 van de Flora- en faunawet. Op grond van artikel 75, lid 4 van de Flora- en faunawet worden ontheffingen slechts verleend wanneer er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort.

VERBODSBEPALINGEN

De algemene verbodsbepalingen van de Flora- en faunawet zijn opgenomen in artikelen 8 t/m 13. In bijlage 1 zijn de algemene verbodsbepalingen opgenomen.

BESCHERMINGSREGIMES VOLGENS AMVB ARTIKEL 75

Drie beschermingsregimes

Bij AMvB artikel 75¹ zijn beschermde planten en dieren in de Flora- en faunawet verdeeld in drie beschermingsregimes. Beschermde soorten zijn opgenomen in drie tabellen:

- **Algemene soorten** zijn opgenomen in tabel 1. Bij schade aan deze soorten geldt in bepaalde gevallen (bijv. bij activiteiten die te kwalificeren zijn als ruimtelijke inrichting en ontwikkeling) vrijstelling van ontheffing van de verbodsbepalingen in de Flora/ en faunawet.
- **Overige soorten** zijn opgenomen in tabel 2 en hebben een strengere bescherming.
- **Streng beschermde soorten** zijn opgenomen in tabel 3. Dit zijn soorten van communautair belang door opname in bijlage IV van de habitatrictlijn of apart zijn vermeld in de AMvB artikel 75.
- **Vogels** hebben een eigen categorie.

Bijlage 2 van deze rapportage geeft een overzicht van de beschermde dier- en plantensoorten en de indeling in beschermingsregimes.

In de volgende drie paragrafen wordt de toetsing aan de FFW beschreven in gevallen van activiteiten met het oog op het belang '**ruimtelijke inrichting of ontwikkeling**' (zoals in het onderhavige project).

¹ Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van artikel 75 van de Flora- en faunawet en enkele andere wijzigingen.

Algemene soorten

In geval van activiteiten met het oog op het belang 'ruimtelijke inrichting of ontwikkeling', geldt bij overtreding van artikelen 8 t/m 13 van de FFW ten aanzien van soorten uit tabel 1 een vrijstelling van ontheffing.

Overige soorten

In geval van dergelijke activiteiten ten aanzien van soorten uit tabel 2 eveneens een vrijstelling van ontheffing, mits de activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Is er geen goedgekeurde gedragscode, dan is een ontheffing noodzakelijk. Een aanvraag wordt beoordeeld middels de 'lichte toets':

- De gunstige staat van instandhouding van de soort dient gewaarborgd te blijven. Om schade aan deze soorten zoveel mogelijk te vermijden worden mitigerende maatregelen voorgeschreven.

Streng beschermde soorten

Bij schade aan soorten uit tabel 3 is altijd een ontheffing op de Flora- en faunawet nodig. In dit geval is de 'uitgebreide toets' van toepassing:

- De gunstige staat van instandhouding van de soort dient gewaarborgd te blijven.
- Er is geen minder schadelijk alternatief voor de voorgenomen activiteit.
- In geval van activiteiten die te karakteriseren zijn als ruimtelijke inrichting dient 'zorgvuldig handelen' in acht te worden genomen. Hiertoe worden compenserende maatregelen voorgeschreven.

Vogels

Vogels hebben een eigen categorie in de 'AMvB artikel 75'. Ze zijn niet opgenomen in tabel 1, 2 of 3.

Bij activiteiten die te kwalificeren zijn als ruimtelijke ontwikkelingen geldt voor vogels een vrijstelling voor artikel 8 t/m 13 van de Flora- en faunawet, mits de activiteiten worden uitgevoerd op basis van een door de minister van LNV goedgekeurde gedragscode. Bij gebrek aan een goedgekeurde gedragscode is een ontheffing noodzakelijk en wordt de aanvraag getoetst middels de 'uitgebreide toets'.

Tijdens het broedseizoen vallen alle bewoonde vogelnesten binnen de reikwijdte van artikel 11 van de Flora- en faunawet onder de definitie 'nest', en zijn beschermd. Het verstoren van broedende vogels en hun nesten tijdens de broedtijd is verboden. Worden werkzaamheden uitgevoerd buiten de broedperiode, dan is overtreding van artikelen 8 t/m 13 in de meeste gevallen onwaarschijnlijk en is een ontheffing niet nodig.

Nesten van sommige broedgevallen, zoals spechten en uilen, vallen ook buiten het broedseizoen onder de reikwijdte van artikel 11 en wel onder de definitie 'vaste verblijfplaats'. Deze nesten zijn, voor zover ze niet permanent verlaten zijn, jaarrond beschermd.

Nesten van de meeste vogelsoorten vallen buiten de broedperiode niet onder de definitie 'nest' of 'vaste verblijfplaats' in artikel 11 van de Flora- en faunawet. Ze worden namelijk het daaropvolgende broedseizoen niet weer in gebruik genomen en zijn buiten het broedseizoen niet van belang voor de instandhouding van de soort.

ZORGPLICHT

Artikel 2

In de Flora- en faunawet is een zorgplicht opgenomen.

Artikel 2, lid 1: Een ieder neemt voldoende zorg in acht voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving.

Artikel 2, lid 2: De zorg, bedoel in het eerste lid, houdt in ieder geval in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat door zijn handelen of nalaten nadelige gevolgen voor flora en fauna kunnen worden veroorzaakt, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten voorzover zulks in redelijkheid kan worden geveegd, dan wel alle maatregelen te nemen die redelijkerwijs van hem kunnen worden geveegd teneinde die gevolgen te voorkomen of, voorzover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen, deze zoveel mogelijk te beperken of ongedaan te maken.

De zorgplicht geldt altijd en voor alle planten en dieren, of ze beschermd zijn of niet, ongeacht vrijstelling of ontheffing. Op grond hiervan dienen dieren en planten zoveel als redelijkerwijs mogelijk is te worden verplaatst, teneinde schade aan deze soorten zo veel mogelijk te voorkomen.

Voor wat betreft beschermde soorten uit tabel 2 en 3 van de AMvB artikel 75 is bij verplaatsen van planten of dieren altijd ontheffing nodig voor artikelen 9 en 13 van de Flora- en faunawet.

Artikel 10

Indien wordt gehandeld overeenkomstig de zorgplicht, dan is van opzettelijk verontrusten van beschermde soorten (zoals bepaald in artikel 10) geen sprake. Een ontheffing van de verbodsbepalingen genoemd in artikel 10 is dan niet aan de orde.

BIJLAGE 2 HEIKIKKER (RANA ARVALIS)

Uiterlijk

De Heikikker lijkt veel op de Bruine kikker alleen is hij kleiner en heeft hij een grotere graafknobbel op de hiel, een duidelijke lichtgrijze rugstreep en een spitsere snuit. In de paartijd kunnen de mannetjes van de Heikikker soms blauw kleuren doordat er door veranderende hormoonspiegels lucht onder de huid kan komen. De rugkleur is zeer variabel, soms geelbruin, roodachtig bruin of grijsachtig bruin. Aan weerskanten van de rugstreep en op de flanken zijn donkere vlekken aanwezig. Keel en buik zijn witachtig of lichtgrijs, al dan niet met donkerbruine vlekjes. De larve van de heikikker bereikt een lichaamslengte van 4 tot 5 cm. De heikikker is een relatief kleine soort die een maximum lengte bereikt van 7 cm, uitzonderlijk 9 cm.

Leefgebied en voedsel

De heikikker bewoont tal van biotopen: laagveengebieden, voedselarme tot matig voedselrijke vennen, beekjes en andere waterpartijen vochtige heide, blauwgraslanden, bossen, beek- en rivierdalen, uiterwaarden en de vochtige duinen van Texel en Schouwen. De heikikker heeft een voorkeur voor zwak zure wateren (pH = 5.0-6.0) en hij komt vaak samen voor met de nauw verwante bruine kikker.

Voedsel: allerlei (water)insecten, larven, kevers, spinnen, wormen, rupsen.

Verblijfplaatsen

De heikikker is een van de eerste soorten die zich na een winterslaap naar de voortplantingswateren begeeft (wanneer de temperatuur 's nachts boven de vijf graden blijft). De piek van de voortplantingsperiode valt normaliter half maart. De mannetjes kunnen in deze periode geheel blauw kleuren. Net als de bruine kikker produceren ze een grote klomp kikkerdril; vaak in grote velden bij elkaar, in het ondiepe water van de oeverzone of op drijvende vegetatie. De vrouwtjes verdwijnen na de eiafzet weer uit het voortplantingswater terwijl de mannetjes nog enkele weken kunnen blijven hangen. De larven komen na enkele dagen uit en verblijven in het voortplantingswater, tot zij na twee tot drie maanden metamorfosereren. De heikikker overwintert op het land, bij voorkeur op wat hogere gelegen terreinen, in bosjes onder bladeren, takken, in kleine holletjes etc., hier bezetten zij vanaf september/oktober hun overwinteringsverblijf.

Eisen aan de omgeving

Goeddeels onbeschaduwde meren, poelen en sloten met in de nabijheid overwinterplaats van hoger gelegen (droge) bosjes en struweel met voldoende blad- en takafval om zich in of onder te verschuilen tegen de vorst.

Aan dhr.L. van de Leur,

Onderwerp: monitoring Kapvlaktes Vennen gebied
Gemeente Heumen

- 1 FEB. 2010

Geachte Heer van de Leur,

ingekomen

Bij deze de monitorings gegevens van de kapvlaktes in het Vennengebied
van de jaren 2008-2009 en 2009-2010.

Korte samenvatting van de resultaten:

Op de kapvlaktes verschijnen het eerste jaar al kiemplantjes van de struikheide (behorend tot het droge heide type), dit aantal neemt het ook in het tweede jaar toe. Ook zijn de eerste jaars planten van de struikheide flink doorgegroeid (nog niet begraasd). Langs de oever van de Botersnijder oost is de groeiplaats van Bruine snavelbies (kritische soort) groter geworden. Door de schapen begrazing is de Ronde zonnedaauw (ook een kritische soort) toegenomen aan de venranden en het pijpenstrootje hier afgenomen en holler te komen staan waardoor veenmos vorming weer op gang komt. Pitrus komt op een aantal plaatsen voor in de venranden (stond er voorheen ook). Deze wordt in toom gehouden door maaien en schapen begrazing. Het totaal aan bedekking van planten neemt toe op de kapvlaktes, ook van de beoogde soorten, zoals struikheide.

Punt van aandacht is de opslag van berk en braam. De opslag van, vooral berk, zullen we de komende maand in handkracht zoveel mogelijk verwijderen door de boompjes (maximale hoogte +/-25 cm.) eruit te trekken. We kiezen hier voor handmatige verwijdering om te voorkomen dat de schapen naast de berk ook de struikheide planten te zwaar zullen begrazen. De braam zal mbv. maaien en begrazing op een aanvaardbaar niveau gehouden worden.

Op de kapvlaktes zijn een aantal vlakken in samenwerking met B-WARE (Radboud Universiteit) bekalkt om een snellere begroeiing van struikheide te bevorderen (zij hebben hier goede ervaringen elders in Nederland opgedaan).

Wanneer U nog vragen heeft met betrekking tot dit stuk kunt U me bereiken per mail: h.woesthuis@staatsbosbeheer.nl of bellen op: 06 51 207 111.

Hopende U hiermee van dienst te zijn.

Met vriendelijke groet,

Harry Woesthuis.

MONITORING VAN DE

KAPLOCATIES IN DE

OVERASSELTSE- EN HATERTSEVENNEN.

2010

STAATSBOSBEHEER,

HARRY WOESTHUIS.

JANUARI 2010

MONITORINGPLAN KAPLOCATIES IN DE OVERASSELTSE- EN HATERTSEVENNEN.

Eerst wordt in deze notitie de algemene uitvoering van de monitoring bij Staatsbosbeheer besproken, vervolgens wordt ingegaan op de monitoring van de kaplocaties.

Monitoring algemeen

- **Reguliere monitoring natuur Vennengebied**

Voor een goede planning, evaluatie en verantwoording (LNV) van natuurdoelen en beheer vindt in vrijwel alle Staatsbosbeheerterreinen monitoring van de natuurkwaliteiten plaats. Wat precies en in welke frequentie wordt gemonitord is afhankelijk van de doelstellingen en specifieke gebiedsomstandigheden. Landelijk is hierin wel het nodige gestandaardiseerd.

In natuurterreinen als het Vennengebied worden ca. 10 jaarlijks volgens landelijke vastgestelde protocollen de aanwezige vegetatie en broedvogels plaats geïnventariseerd ('basisvegetatie- en basisbroedvogelkarteringen'). Deze basiskarteringen worden uitbesteed aan daarin gespecialiseerde bureaus. Een belangrijk onderdeel in de opdracht is om de uitgevoerde karteringen te vergelijken met de vorige basiskartering en de resultaten, zowel negatief als positief in beeld te brengen. Deze analyse is belangrijk voor de beheerevaluatie.

Naast deze basiskarteringen wordt minimaal op gebiedsniveau een overzicht bijgehouden van de aanwezigheid van 'beleidsdoelsoorten' (w.o. vooral Rodelijstsoorten) en ontwikkeling hierin. In elk geval van flora en (broed)vogels en voor zover relevant voor het gebied ook andere soortgroepen fauna (zoogdieren, reptielen & amfibieën, sprinkhanen en krekels, libellen en dagvlinders). Naast deze 'biotische' monitoring vindt in natte gebieden als het Vennengebied monitoring plaats van het grond- en/of oppervlaktewater, zowel kwantitatief als kwalitatief. Niet alle monitoring vindt (in opdracht van) door Staatsbosbeheer plaats. Zoveel als mogelijk wordt aangesloten of gebruikgemaakt van de inventarisatie en monitorings activiteiten van Provincies, Waterschappen, Universiteiten, lokale natuurwerkgroepen, vrijwilligers etc.

- **Aanvullende monitoring en onderzoek**

Bovenstaande reguliere monitoring geeft meestal voldoende ondersteuning voor een adequaat beheer- en doelkeuze en evaluatie van de terreinen. Toch kan aanvullend onderzoek en monitoring gewenst zijn. Bijvoorbeeld wanneer weinig ervaring met een bepaalde maatregel is opgedaan (monitoring van beheerexperimenten) of aanvullende bodeminformatie nodig is om potenties en maatregelen te kunnen bepalen (b.v. profiel en fosfaatonderzoek op vml landbouwgronden). Daarnaast kan aanvullende monitoring en onderzoek plaats vinden vanuit wensen van Universiteiten, PGO's etc. Aanvullende monitoring (en dan vaak lokaal en van korte duur) kan ook plaatsvinden als voorwaarde van een subsidieverstrekking (b.v. OBN) of bijvoorbeeld een aanlegvergunning. Dit laatste is het geval bij de omvormingslocaties van bos naar heide in het Vennengebied waarvoor in 2007 door gemeente Heumen een aanlegvergunning is afgegeven op voorwaarde van een jaarlijkse monitoringsrapportage over een periode van 5 jaar.

Monitoring kaplocaties

De omgevormde boslocaties naar korte vegetaties zijn weergegeven op de kaart in bijlage xx. De totale oppervlakte bedraagt ca. 5 ha.

Doel:

Doel is om dmv van dit plan belanghebbenden, waaronder bestuur, politiek en omwonenden op de hoogte te brengen en houden van de resultaten in het terrein. De meetvragen die beantwoord moeten worden zijn:

1. Wordt er nu voldoende nazorg gepleegd door Staatsbosbeheer zodat er niet alleen gras en braam opslaat maar ook heidevegetatie
2. Vastlegging en verslaglegging van de 0 meting van de natuurwaarden na het kappen van het bos.
3. Er mag niet meer dan 10 % dood hout na de kap blijven liggen.

Vegetatie-monitoring:

Voor de monitoring van de omvormingslocaties zijn de volgende tijdslagen voor de monitoring van de vegetatie van belang:

- De situatie voor de kap. Van het Vennengebied is de laatste basisvegetatiekartering gemaakt in 2003 (bureau Natuurbalans). Deze kartering is uitgevoerd van de vennen, venranden en enkele heidevelden en graslanden.
- De 0 meting direct na de kap
- Vervolg monitoring vegetatieontwikkeling op de kaplocaties

De monitoring richt zich op de beoogde ontwikkeling naar droge heide, natte heide en ven(rand)vegetaties. In onderstaande kader worden een aantal doelvegetaties nader toegelicht.

De Associatie van Struikhei en Stekelbrem is de meest verspreide heidetype in Nederland en behoort tot de Klasse der Droge Heiden (Calluno-Ulicetea). In het verbond van de Gewone dophei (*Ericion tetralicis*) kunnen ook Blauwe zegge (*Carex panicea*) Klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*) en Heidekartelblad (*Pedicularis sylvatica*) voorkomen. In natte heide treedt vaak op plagplaatsen of langs venranden de associatie van Moeraswolfsklauw en Snavelbies (*Lycopodio-Rhynchosporium*) als pioniergemeenschap op. Voor de nattere delen, behorend tot de Klasse der Hoogveenbulten en natte heiden (*Oxycocco-Spagnetea*) geldt dat deze tot de vegetatietypen behoren, die gerekend naar oppervlakte het sterkst in Nederland zijn achteruitgegaan. De klasse der Hoogveenbulten en natte heiden komt voor in delen van het landschap waar zich neerslagwater verzamelt en waar de invloed van basenrijk grond- en oppervlaktewater gering of afwezig is. Behalve door vochtige tot natte condities worden dergelijke standplaatsen gekenmerkt door voedsel- en basenarmoede en door een lage pH, die mede onder invloed van de vegetatie tot in het sterk zure bereik kan dalen. Alleen specialisten met een tolerantie voor zuur en reducerende stoffen en aanpassingen aan voedsel- en zuurstof armoede zijn in staat zich hier te handhaven. Vooral wat betreft de vaatplanten is de begroeiing eenzijdig van samenstelling. Onder de Tweezaadlobbigen treedt vooral de Heidefamilie (*Ericaceae*) sterk op de voorgrond. Ook de Zonnedauwfamilie (*Droseraceae*) voelt zich in dit milieu goed thuis. Voor het overige worden de vaatplanten vooral door eenzaadlobbigen, waaronder de Cypergrassen familie (*Cyperaceae*) de belangrijkste inneemt. Vooral de geslachten Wollegras (*Eriophorum*) en Snavelbies (*Rhynchospora*) treden in sommige gemeenschappen van de klasse op de voorgrond. In een deel van de Klasse der hoogveenbulten en natte heiden speelt de moslaag een doorslag gevende rol in de structuur van de begroeiing. Dit is met name het geval bij de gemeenschappen die deel uitmaken van de verlandings reeks. Hierin spelen de Veenmossen (*Spagnum* spp) de belangrijkste rol. Vooral die soorten die in staat zijn tot enige decimeters boven de waterlijn uit te groeien.

Op de kaplocaties zijn raaien uitgezet ten behoeve van de vegetatie monitoring (zie bijlage 2). Deze raaien zijn uitgezet van hoog (droog) naar laag (laag) om zo de vegetatieontwikkeling zo volledig mogelijk in beeld te kunnen brengen. Voor de herkenbaarheid zijn in de raaien zijn om de 25 m paaltjes gezet. De monitoring van de vegetatie vindt op 3 wijzen plaats:

- Monitoring plots:

Op vaste plots in de raai waarbij bovengenoemde paaltjes het middelpunt zijn worden gedetailleerde vegetatieopnamen uitgevoerd. In het type van de droge heide zullen 2 plotjes gevolgd worden evenals in het type van de natte heide. Deze selectie van plots zullen in de jaren 1-3-5 gemonitord worden. Het voorkomen van soorten wordt aangegeven volgens de gangbare methode van Braun-Blanquet met de volgende codering:

- r enkele exemplaren, weinig bedekkend
- + weinig exemplaren, weinig bedekkend
- 1a verspreid, bedekking 1 %
- 1b verspreid, bedekking 1-5 %
- 2m zeer talrijk, bedekking < 5 %
- 2a bedekking 5-10 %
- 2b bedekking 10-25 %
- 3 bedekking 25-50 %
- 4 bedekking 50-75 %
- 5 bedekking > 75 %

- Monitoring raai

De raai zal ook als één vlak gemonitord worden van het hoogste punt tot het laagste punt over een breedte van 10 m (5m links en 5m rechts van de paaltjes). Bij de inventarisatie wordt de Tansley + methode gebruikt, die gebruikelijk is binnen Staatsbosbeheer (presentie en bedekking). De twee hiervoor beschreven monitorings inspanningen is niet gebruikelijk binnen Staatsbosbeheer, maar wordt nu op deze wijze uitgevoerd ivm de gestelde voorwaarden in de aanlegvergunning.

Van de raai zullen naast de vegetatieopnames een aantal foto's gemaakt worden op vaste locaties (met GPS coördinaten vastgelegd) in dezelfde richting zodat ook visueel gemaakt wordt hoe de ontwikkeling van de vegetatie verloopt.

- Monitoring omvormingsvlakken

Naast het volgen van de ontwikkeling in de plots en raaien zullen de totale omvormingsvlakken jaarlijks (laatste is gebruikelijke inspanning) afgezocht worden op het voorkomen van doelsoorten behorende bij de desbetreffende vegetatietypen. Inventarisatie vindt plaats volgens de bij Staatsbosbeheer gebruikelijke Tansley + methode. De Tansley methode is een veel gebruikte methode voor het monitoren van vlakken. Staatsbosbeheer heeft de + toegevoegd omdat dit meer inzicht geeft in de aantallen. Doelsoorten zijn ondermeer: Struikheide, Stelkelbrem, Gewone dopheide, Lavendelhei, Kleine- en Ronde zonnedauw, Bruine en Witte snavelbies, Kleine veenbes, Spagnum (per soort), Moeraswolfsklauw, Veenpluis. Daarnaast zullen ook negatieve (bij hoge bedekking) soorten gevolgd worden als: grassen, braam, ruigte soorten en opslag van bomen en struiken.

- De te volgen soorten worden (vanaf 2009) allen mbv een veldcomputer vastgelegd en gekoppeld aan datum, aantals klasse en GPS Amersfoortcoördinaten, zodat later de waarnemingen tot op (exacte) locatie te herleiden zijn.

Deze wijze van vlaktemonitoring, zoals hierboven beschreven, volstaat voor de beheerevaluatie vwb. de vegetatie ontwikkeling, zoals afgesproken door Staatsbosbeheer in het contract met het ministerie van LNV.

OP DE EERSTE KAPVLAKTE (OP RAAI NR 4-5) KOMEN DE EERSTE STRUIKHEIDEPLANTEN AL VOOR.

Dit zijn de eerste plantjes, met kiemjaar 2008, en een maximale hoogte van +/- 3 cm, na het kappen van de bomen en het plaggen van de bodem. Dit ligt geheel in de lijn van de verwachting. Heideplanten kiemen en overleven beter op schrale minerale zandbodem, dan in een bodem waarop een humuslaag aanwezig is.

De struikheideplantjes zullen de komende jaren verder in aantal toenemen. Het beheer is er op gericht om dichtgroeiende met ongewenste bomen en struiken tegen te gaan door begrazing met schapen.

Overige monitoring.

De overige monitoring sluit aan op de reguliere monitoring in het Vennengebied.

- Water

De vennen zijn voorzien van zgn. divers die elk etmaal 4x de waterstanden meten. Deze gegevens worden 3x per jaar digitaal uitgelezen en zullen in de DINO data base van het TNO gezet worden. In de Vennen wordt 2x per jaar en vergelijkbare perioden en condities (dagmomenten, bewolkt/onbewolkt, temp etc) de pH gemeten.

- Amfibieën

In 2007 is er een onderzoek gedaan naar het voorkomen van de poelkikker in het project gebied. Alle wateren zijn onderzocht op het voorkomen van de soort. Wanneer de mogelijkheid zich voordoet wordt in 2012 dit onderzoek herhaald. Van de amfibieën wordt de poelkikker, heikikker, knoflookpad, kamsalamander en de Alpenwatersalamander vwb verspreiding vastgelegd en zo mogelijk de aantallen ingeschat.

- Reptielen

Van de reptielen komt de Levend barend hagedis voor in het gebied. Hier heeft dhr. Henk Strijbos (vml. wetenschapper van de Radboud Universiteit) jarenlang onderzoek naar verricht en is dus veel bekend van deze soort in het Vennengebied vwb. terreingebruik en migratie.

Vanaf 2009 wordt in het oa. In het project gebied het voorkomen van deze soort gevolgd en worden aantallen ingeschat. Hierbij hebben we ondersteuning toegezegd gekregen van dhr. Henk Strijbos.

- Libellen en dagvlinders.

Er wordt jaarlijks op verschillende momenten onderzoek gedaan naar het voorkomen van libellen en dagvlinders, dwz. inventariseren op de optimum vlieg momenten van soort, in het onderzoeks gebied. Daarvoor zijn verschillende looproutes uitgezet die voldoen aan de criteria van de Vlinderstichting. (Route: zie bijlage 3).

- De boomopslag op de bos omvormingslocaties zal nauwlettend gevolgd worden en zoveel mogelijk met schapen, tot op gewenst niveau, worden gehouden. Eventuele handmatige verwijdering behoort ook tot de mogelijkheden.
- In de droge heide is de aanwezigheid van voldoende structuur belangrijk voor het voorkomen van veel soorten. Derhalve wordt gestreefd naar een substantieel aandeel dwergstruiken (minimaal 50 %), waaronder een ruime spreiding in leeftijd van struikheide. In het belang van de fauna en pioniersvegetaties is de aanwezigheid van open grond belangrijk.

Rapportage

Monitorings resultaten worden jaarlijks in januari gerapporteerd aan de gemeenten Heumen en Wijchen. Daarnaast zal het ook door Staatsbosbeheer aan alle overige stuurgroepleden verstrekt worden.

datum	real	waarnemer	soort	bedekking	x-coördinatie	coördinatie methode	totale hoogte	bedde	bed	mos	opmerkingen
27-11-2008		H.Woesthuis	Braam	r	184061	421755 Braun-Blat 3 cm	2%	0%			grotendeels nog kale minerale bodem
			Struikhei	r							
			Schapezuuring	1a							
			zandzegge	plus							
27-11-2008		H.Woesthuis	Struikhei	r	184076	421766 Braun-Blat 1 cm	1%	0%			grotendeels nog kale minerale bodem
27-11-2008		H.Woesthuis	Schapezuuring	plus	184098	421830 Braun-Blat 1 cm	1%	0%			boven op de kop
27-11-2008		H.Woesthuis	Grove den	r	184033	421846 Braun-Blat 4 cm	1%	0%			0% 1 exemplaar Grove den op 50% vd opp is nog humus aanwezig
27-11-2008		H.Woesthuis	Schapezuuring	r	184006	421857 Braun-Blat 10 cm	5%	0%			
			Veel bloemige veldbies	r							
			Schapegras	plus							
			Struikhei	plus							
			Braam	1b							
27-11-2008		H.Woesthuis	Braam	2a	183979	421858 Braun-Blat 40 cm	95%	95%			ruig hearmos
			Pijpestrooie	r							
			Schapezuuring	2m							
			Schapegras	1b							
			Struikheide	r							
27-11-2008		H.Woesthuis	Pijpestrooie	r	183952	421868 Braun-Blat 40 cm	95%	90%			ruig hearmos
			Struikhei	2a							
			Grove den	plus							
27-11-2008		H.Woesthuis	Struikhei	R4		gehele v. gehele vlak Tansley + methode					
			Braam	O3		gehele v. gehele vlak					
			Schapezuuring	O4		gehele v. gehele vlak					
			Veelbloemige veldbies	R1		gehele v. gehele vlak					
			Schapegras	O3		gehele v. gehele vlak					
			Grove den	O3		gehele v. gehele vlak					
			Pijpestrooie	R3		gehele v. gehele vlak					
			Pitrus	R3		gehele v. gehele vlak					
27-11-2008		H.Woesthuis	Schapegras	1b	183916	421882 Braun-Blat 40 cm	90%	80%			
			Veelbloemige veldbies	1a							
			Struikhei	3							
			Schapezuuring	r							
			Pijpestrooie	r							
27-11-2008		H.Woesthuis	Zomprus	2a	183885	421896 Braun-Blat 8 cm	50%	20%			

